

Limes – 2021

*Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ*

*A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve*

*Scientific Bulletin
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

ISSN 2411-4081

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМЕНІ ФЕРЕНЦА РАКОЦІ ІІ

LIMES

Науковий вісник
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ

2021
Випуск VIII

Берегове
2021

Науковий вісник «LIMES» засновано у 2014 році та видається за рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. У науковому віснику публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II, а також дослідження українських та іноземних учених угорською, українською та англійською мовами. Цей том об'єднує праці з історії, етнографії, теології, педагогіки, соціології, економіки, матеріалознавства і технологій.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

Серія КВ №20762-10562Р від 08.05.2014 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (протокол №12 від 22.12.2021 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

ВІДПОВІДАЛЬНІ РЕДАКТОРИ:

Мелінда Орбан та Олександр Добош (видавничий відділ, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Адальберт Бовді, доктор фізико-математичних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Адальберт Рац, доктор філософії у галузі природничих наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Бейла Надь, кандидат біологічних наук, доцент (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Віра Протопова, доктор біологічних наук, професор (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Емьовке Бергхауер-Олас, доктор філософії у галузі соціальних та поведінкових наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Золтан Кормочи, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Золтан-Шандор Варга, доктор біологічних наук, професор-емерит (кафедра еволюційної зоології та біології людини, Дебреценський університет), Ібоя Самборовські-Нодь, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Ілона Лехнер, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Йосип Молнар, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Катерина Дудич, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Лорант-Денеш Давід, саблітований доктор у галузі «регіональні науки», професор (Інститут економіки та розвитку регіонів, Університет ім. Святого Іштвана), Маргарета Кейс, кандидат історичних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Марія Ген, кандидат біологічних наук, саблітований доктор у галузі «науки про довкілля» (кафедра ботаніки, Університет ім. Святого Іштвана), Олександр Бергхауер, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Олена Біда, доктор педагогічних наук, професор (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Роберт Бачо, доктор економічних наук, професор (кафедра обліку і аудиту, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Тетяна Чонка, кандидат філологічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Томаш Врabelь, кандидат філологічних наук, доцент (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Юдіта Павлович, кандидат педагогічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Юрій Жиуц, доктор технічних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Юрій Чотарі, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ВИПУСК:

Василь Брензович, кандидат історичних наук (Благодійний фонд за ЗУІ)

ТЕХНІЧНЕ РЕДАГУВАННЯ: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

ВЕРСТКА: *Мелінда Орбан*

КОРЕКТУРА: *авторські, Льдіко Гріца-Варцаба та Томаш Врabelь*

ДИЗАЙН ОБКЛАДИНКИ: *Ласло Везжел*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр «Опацої Черє Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Друк наукового вісника здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Засновник: Благодійний фонд Закарпатського угорського педагогічного інституту (від 2016 року Благодійний фонд За Закарпатський угорський інститут)

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (Адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Веб-сторінка: www.kmf.uz.ua Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua Тел.: (00 380-3141) 4-28-29)

Поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У» (Адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua)

© Автори, 2021

© Редактори, 2021

ISSN 2411-4081

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS MINISZTERIUMA
II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

LIMES

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
tudományos évkönyve

2021
VIII. évfolyam

Beregszász
2021

ETO 001.89(058)

L 67

A LIMES című tudományos évkönyv 2014-ben alapított és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsának határozata alapján jelenik meg. A tudományos évkönyv a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tanárainak, hallgatóinak munkáit, valamint ukrainjai és külföldi tudósok magyar, ukrán és angol nyelvű tanulmányait adja közre. A LIMES jelen kötet a történet-, a néprajz-, a vallás-, a nevelés-, a társadalom- és a gazdaságtudomány, valamint az anyagtudomány és technológia különböző területeit öleli fel.

Nyomatott tömegtájékoztatói eszközök állami nyilvántartásának igazolása:

széria: KB № 20762-10562P; kiadta: Ukrajna Állami Nyilvántartási Szolgálat 2014.05.08-án.

*Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2021.12.22., 12. számú jegyzőkönyv).*

FŐSZERKESZTŐ:

dr. Orosz Ildikó, PhD (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF)

FELELŐS SZERKESZTŐK:

Dobos Sándor és Orbán Melinda (Kiadói Részleg, II. RF KMF)

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG:

prof. dr. Bacsó Róbert, a közgazdaság-tudományok doktora (Számvitel és Auditálás Tanszék, II. RF KMF), dr. Berghauer Sándor, PhD (Földtudományi és Turizmus Tanszék, II. RF KMF), dr. Berghauer-Olasz Emőke, PhD (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Bódi Béla, a fizika- és matematikatudományok doktora (Matematika és Informatika Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Bida Olena, a neveléstudományok doktora (Pedagógia és Pszichológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Csatáry György, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), dr. Csonka Tetyána, a nyelvtudományok kandidátusa (Ukrán Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. habil. Dávid Lóránt Dénes (Regionális Gazdaságtani és Vidékfejlesztési Intézet, Szent István Egyetem), dr. Dudics Katalin, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. habil. Höhn Mária, a biológiai tudományok kandidátusa (Növénytan Tanszék, Szent István Egyetem), dr. Karmacs Zoltán, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Kész Margit, PhD (Magyar Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Lechner Ilona, PhD (Angol Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), dr. Molnár József, PhD (Földtudományi és Turizmus Tanszék, II. RF KMF), dr. Nagy Béla, a biológiai tudományok kandidátusa, docens (Biológia és Kémia Tanszék, II. RF KMF), dr. Pavlovics Judit, a neveléstudományok kandidátusa (Ukrán Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Protopopova Vira, a biológiai tudományok doktora (Biológia és Kémia Tanszék, II. RF KMF), dr. Rác Béla, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), Szamborovszkyné dr. Nagy Ibolya, PhD (Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Varga Zoltán Sándor, a biológiai tudományok doktora, professor emeritus (Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék, Debreceni Egyetem), dr. Vrábely Tamás, a nyelvtudományok kandidátusa, docens (Angol Tanszéki Csoport, Filológia Tanszék, II. RF KMF), prof. dr. Zsiguc György, a műszaki tudományok doktora (Matematika és Informatika Tanszék, II. RF KMF)

A KIADÁSÉRT FELEL:

dr. Brenzovics László, PhD (Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Jótékonyági Alapítvány)

MŰSZAKI SZERKESZTÉS: *Dobos Sándor és Orbán Melinda*

TÖRDELÉS: *Orbán Melinda*

KORREKTÚRA: *a szerzők, Gricza-Varcaba Ildikó és Vrábely Tamás*

BORÍTÓTERV: *Vezsdel László*

ETO-BESOROLÁS: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos évkönyv megjelenését Magyarország Kormánya támogatta.

Alapító: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola Jótékonyági Alapítványa (2016-tól Kárpátaljai Magyar Főiskoláért Jótékonyági Alapítvány)

Kiadó: a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (Cím: 90 202 Beregszász, Kossuth tér 6. Honlap: www.kmf.uz.ua E-mail: foiskola@kmf.uz.ua Tel.: (00 380-3141 4-28-29)

Nyomdai munkák: „RIK-U” Kft. (Cím: 88 000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

© A szerzők, 2021

© A szerkesztők, 2021

ISSN 2411-4081

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2021

ISSN 2411-4081

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE
OF HIGHER EDUCATION

LIMES

Scientific Bulletin
of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

2021
Issue VIII

Berehove
2021

UDC 001.89(058)

L 67

The scientific bulletin "LIMES" was established in 2014 and is published according to the resolution of the Academic Council of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education. The scientific bulletin publishes the researches of students and teachers of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, as well as scientific articles of researchers from Ukraine and abroad in Hungarian, Ukrainian and English languages. The given volume of "LIMES" contains academic researches in History, Ethnography, Theology, Pedagogy, Sociology, Economics, Engineering, and Technology.

**Certificate of State Registration of Printed Mass Media, Series KB, No. 20762-10562P,
Issued by the State Registration Service of Ukraine on the 8th of May, 2014**

*Recommended for publication by the Academic Council of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian
Hungarian College of Higher Education, record No. 12 of December 22, 2021*

EDITOR-IN-CHIEF:

Ildikó Orosz, Ph.D. (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College)

MANAGING EDITORS:

Melinda Orbán and Sándor Dobos (Publishing Department, Transcarpathian Hungarian College)

EDITORIAL BOARD:

Béla Bódi, D.Sc. in Physics and Mathematics, professor (Department of Mathematics and Computer Science, Transcarpathian Hungarian College), Béla Nagy, C.Sc. in Biology, associate professor (Department of Biology and Chemistry, Transcarpathian Hungarian College), Béla Rácz, Ph.D. (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), Emőke Berghauer-Olasz, Ph.D. (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College), György Csátary, Ph.D. (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), Ibolya Szamborovszky-Nagy, Ph.D. (Department of History and Social Sciences, Transcarpathian Hungarian College), Ilona Lechner, Ph.D. (English Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), József Molnár, Ph.D. (Department of Geography and Tourism, Transcarpathian Hungarian College), Judit Pavlovics, C.Sc. in Pedagogy (Ukrainian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Katalin Dudics, Ph.D. (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Lóránt Dénes Dávid, Ph.D., Dr. habil, professor (Institute of Regional Economics and Rural Development, Szent István University), Margit Kész, Ph.D. (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Mária Höhn, C.Sc. in Biology, Dr. habil (Department of Botany, Szent István University), Olena Bida, D.Sc. in Pedagogy, professor (Department of Pedagogy and Psychology, Transcarpathian Hungarian College), Róbert Bacsó, D.Sc. in Economics, professor (Department of Accounting and Auditing, Transcarpathian Hungarian College), Sándor Berghauer, Ph.D. (Department of Geography and Tourism, Transcarpathian Hungarian College), Tamás Vrabely, C.Sc. in Philology, associate professor (English Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Tetyána Csonka, C.Sc. in Philology (Ukrainian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College), Vira Protopopova, D.Sc. in Biology, professor (Department of Biology and Chemistry, Transcarpathian Hungarian College), Yuriy Zhiguts, D.Sc. in Technical Sciences, professor (Department of Mathematics and Computer Science, Transcarpathian Hungarian College), Zoltán Sándor Varga, D.Sc. in Biology, professor emeritus (Department of Evolutionary Zoology and Human Biology, University of Debrecen), Zoltán Karmacs, Ph.D. (Hungarian Language and Literature Branch, Philology Department, Transcarpathian Hungarian College)

RESPONSIBLE FOR PUBLISHING:

László Brenzovics, Ph.D. (Charitable Foundation "In support of the Transcarpathian Hungarian College")

TECHNICAL EDITING: *Melinda Orbán and Sándor Dobos*

PAGE PROOF: *Melinda Orbán*

PROOF-READING: *the authors, Ildikó Gricza-Varcaba and Tamás Vrabely*

COVER DESIGN: *László Vezsdel*

UNIVERSAL DECIMAL CLASSIFICATION (UDC): *Apáczai Csere János Library of Transcarpathian Hungarian College*

Authors are responsible for the content of academic researches.

The publication of the scientific bulletin is sponsored by the government of Hungary.

Founder: Charitable Foundation of Transcarpathian Hungarian Pedagogical College (after 2016 Charitable Foundation "In support of the Transcarpathian Hungarian College")

Publishing: Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education (Address: Kossuth square 6, 90202 Berehove, Ukraine. Website: www.kmf.uz.ua E-mail: foiskola@kmf.uz.ua Tel.: (00 380-3141) 4-28-29)

Printing: "RIK-U" LLC (Address: Gagarin Street 36, 88000 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua)

© The Authors, 2021

© The Editors, 2021

ISSN 2411-4081

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2021

Зміст

<i>Томаш Чікі</i> : Публіцистичні дебати щодо національних прагнень русинів і мадяризація на рубежі XIX–XX століть.....	15
<i>Чаба Фазекаш</i> : Подання Березького комітату від 1841 року про використання угорських назв місяців	31
<i>Евелін Кіраль</i> : Роль Мукачівсько-Чинадіївської домінії у Верховинській господарській акції у період між 1897–1901 роками.....	59
<i>Ерік Марусич</i> : Відновлення міського статусу Берегова у 1939 році.....	73
<i>Ласло Поллої</i> : «Сумна Кассандра». Про книгу Лайоша Івана «Шанси Німеччини у війні на основі даних німецької наукової літератури»	87
<i>Тіберій Ромбай</i> : Вплив Першої світової війни на діяльність Ужгородської католицької гімназії між 1914–1918 рр.	99
<i>Роберт Варга</i> : Доповнення до правоохоронної історії Ужгорода між 1890–1914 роками	113
* * *	
<i>Ержебет Ч. Йонаш</i> : Трагедії русинського та українського фольклору угорською мовою.....	127
<i>Дора Колта</i> : Зв'язок Ендре Аді з древніми угорськими віруваннями.....	139
* * *	
<i>Оршоля Ленюв</i> : „Тюрми будують з каменів Закону; Будинки розпусти – з цегли Релігії.” Концепція морального зла в мистецтві Вільяма Блейка	153
* * *	
<i>Аннамарія Облонці – Бейла Надь</i> : Методичні особливості навчання генетики в школі	165
<i>Дора Барабаш-Карпаті – Тімеа Максим-Нодь</i> : Результати одного дуального дослідження, або як впливає дуальна освіта на результати й компетенції студентів.....	183

Ілона Густі – Марта Фабіян – Ілона Лехнер – Ержебет Барань:
Досвід організації дистанційного навчання на основі анкетного опитування201

Габрієлла Пап: Застосування онлайн-ресурсів у викладанні математики на Закарпатті 219

* * *

Еріка Метцкер: Угорщина у сталій соціальній Європі..... 225

* * *

Юлія Когут – Генетта Ковач-Румп: Шлях розвитку регулювання бухгалтерського обліку в Україні 245

Юлія Когут – Генетта Ковач-Румп: Місцеві бюджети в умовах фінансової децентралізації 255

Золтан Земан – Ботонд Кальман – Юдіт Барці: Оцінка та огляд літератури щодо фінансової грамотності студентів університет..... 269

* * *

Шандор Бодзаш: Проектування та моделювання зубчастих передач різних типів за допомогою програмного забезпечення GearTeq..... 283

* * *

Календар подій (2020/2021 навчальний рік)..... 295

Tartalom

<i>Csiki Tamás</i> : A ruszin nemzeti törekvések és a magyarosodás publicisztikai vitái a 19–20. század fordulóján.....	15
<i>Fazekas Csaba</i> : Bereg vármegye indítványa magyar hónapnevek használatára 1841-ben	31
<i>Király Evelin</i> : A hegyvidéki akció tevékenysége a munkácsi-szentmiklósi uradalom területén 1897 és 1901 között.....	59
<i>Maruszics Erik</i> : Beregszász városi rangjának visszaállítása 1939-ben	73
<i>Pallai László</i> : „Szomorú Cassandra”. Lajos Iván: <i>Németország háborús esélyei a német szakirodalom tükrében</i> című könyvéről	87
<i>Rombai Tibor</i> : Az I. világháború hatása az Ungvári Királyi Katolikus Főgimnázium működésére 1914 és 1918 között	99
<i>Varga Róbert</i> : Adalékok Ungvár városának rendvédelmi történetéhez 1890–1914 között	113
* * *	
<i>Cs. Jónás Erzsébet</i> : A ruszin és az ukrán népi folklór tragédiái magyar nyelven.....	127
<i>Kolta Dóra</i> : Ady Endre kapcsolata az ősi magyar hitvilággal	139
* * *	
<i>Lenyó Orsolya</i> : „Börtönök a Törvény köveiből épültek, bordélyok a Vallás tégláiból.” A morális rossz fogalma William Blake művészetében	153
* * *	
<i>Ablonci Annamária – Nagy Béla</i> : A genetika oktatásának módszertani sajátosságai az iskolában	165
<i>Barabásné Kárpáti Dóra – Makszim Györgyné Nagy Tímea</i> : Egy duális kutatás eredményei, avagy hogyan befolyásolja a duális képzés a hallgatók eredményeit, kompetenciáit	183

Husztli Ilona – Fábrián Márta – Lechner Ilona – Bárány Erzsébet: A távoktatás tapasztalatai egy kérdőíves felmérés tükrében 201

Papp Gabriella: Online felületek alkalmazása a matematika tanításában Kárpátalján..... 219

* * *

Metzker Erika: Magyarország a fenntartható szociális Európában 225

* * *

Kohut Júlia – Kovács-Rump Henetta: A számviteli szabályozás fejlődési útja Ukrajnában..... 245

Kohut Júlia – Kovács-Rump Henetta: Helyi költségvetések a pénzügyi decentralizáció szempontjából..... 255

Zéman Zoltán – Kálmán Botond – Bárczi Judit: Egyetemi hallgatók pénzügyi kultúrájának felmérése és szakirodalmi megítélése..... 269

* * *

Bodzás Sándor: Különböző típusú fogazott hajtópárok tervezése és modellezése a GearTeq szoftver alkalmazásával 283

* * *

Eseménynaptár (2020/2021-es tanév)..... 295

Contents

<i>Tamás Csíki</i> : Debates in the Press Concerning Ruthenian National Ambitions and Assimilation to Hungarians at the Turn of the 19 th and 20 th Centuries	15
<i>Csaba Fazekas</i> : Bereg County's Proposal to Use Hungarian Language Month Names in 1841	31
<i>Evelin Király</i> : The Activity of the Highlands Program in the Mukachevo-Chynadiyovo Estate Between 1897 and 1901	59
<i>Erik Maruszics</i> : Restoration of the City Rank of Beregszász in 1939	73
<i>László Pallai</i> : "Sad Cassandra". On Lajos Iván's Book "Germany's Chances for War in the Light of German Specialized Literature"	87
<i>Tibor Rombai</i> : Impact of World War I on the Functioning of the Royal Catholic High School in Uzhhorod Between 1914–1918	99
<i>Róbert Varga</i> : Additions to the Law Enforcement History of Uzhhorod Between 1890–1914	113
* * *	
<i>Erzsébet Cs. Jónás</i> : Tragedies of Rusyn and Ukrainian Folkballads in the Hungarian Language.....	127
<i>Dóra Kolta</i> : Endre Ady's Relationship to the Ancient Hungarian World of Belief	139
* * *	
<i>Orsolya Lenyó</i> : "Prisons are Built with Stone of Law; Brothles with Bricks of Religion." The Concept of the Moral Evil in William Blake's Art.....	153
* * *	
<i>Annamária Ablonci – Béla Nagy</i> : Methodological Peculiarities of the Education in Genetics in School.....	165
<i>Dóra Barabás-Kárpáti – Tímea Makszim-Nagy</i> : A Dual Research Results or How Dual Training Influences Students' Results, Competences	183

Ilona Huszti – Márta Fábrián – Ilona Lechner – Erzsébet Bárány: Experiences of Distance Learning in the Light of a Questionnaire Survey..... 201

Gabriella Papp: Usage of Online Platforms in the Teaching of Mathematics in Transcarpathia 219

* * *

Erika Metzker: Hungary in the Sustainable Social Europe 225

* * *

Júlia Kohut – Henetta Kovács-Rump: The Development Path of Accounting Regulation in Ukraine 245

Júlia Kohut – Henetta Kovács-Rump: Local Budgets in Terms of Financial Decentralization 255

Zoltán Zéman – Botond Kálmán – Judit Bárczi: Survey and Literature Assessment on the Financial Literacy of University Students 269

* * *

Sándor Bodzás: Design and Modelling of Various Types of Toothed Gear Pairs by GearTeq Software..... 283

* * *

Events Calendar (2020/2021 academic year) 295

PALLAI LÁSZLÓ*

„Szomorú Cassandra”. Lajos Iván: *Németország háborús esélyei a német szakirodalom tükrében* című könyvéről

Резюме. У 1939 році Лайош Іван, який за освітою був істориком права, опублікував 100-сторінкову працю про шанси Німеччини у війні. Хоча автор не був політиком, його публікація викликала жвавий інтерес. Зсилаючись на дані німецької наукової літератури, історик стверджував, що Німеччина через економічні причини не зможе виграти майбутню війну. Протягом кількох місяців книга неодноразово перевидавалася, її навіть одразу переклали кількома іноземними мовами, західна громадська думка також звернула увагу на книгу. Натомість прихильники Німеччини інтенсивно критикували книгу. Як підтвердили історичні події, Лайош Іван мав рацію, тож після Другої світової війни він назвав себе «сумною Кассандрою».

Ключові слова: Друга світова війна, угорська зовнішня політика, угорсько-німецькі відносини, уряд Пала Телекі

Rezümé. Lajos Iván, aki végzettségét tekintve jogtörténész volt, 1939-ban jelentetett meg egy 100 oldalas kiadványt Németország háborús esélyeiről. A szerző nem volt politikus, de a kiadvány óriási érdeklődést váltott ki. Német szakirodalmi adatokra hivatkozva azt állította, hogy gazdasági okok miatt Németország az eljövendő háborút nem nyerheti meg. Néhány hónap alatt a könyv számos újradíást ért meg, sőt több idegen nyelvre is azonnal lefordították a nyugati közvélemény is élénken figyelte a könyv fogadtatását. Németbarát oldalról heves kritikák érték. Lajos Ivánnak az események ismeretében igaza lett, ezért is nevezte magát a második világháború után „szomorú Cassandrának”.

Kulcsszavak: II. világháború, magyar külpolitika, magyar-német kapcsolatok, Teleki Pál kormány

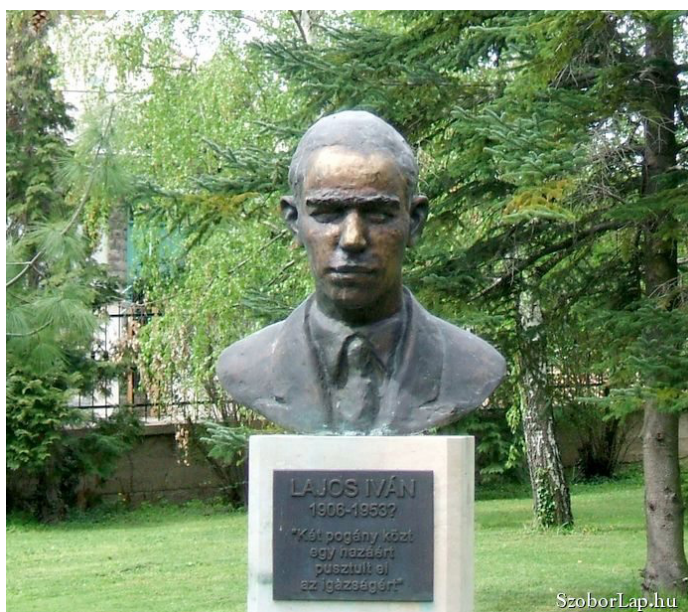
Abstract. In 1939 Iván Lajos, who was a legal historian by profession, issued a publication of hardly 100 pages about the odds of Germany in the war. The author was not a politician but his publication generated large interest. Referring to data from German scientific literature he stated that Germany could not win the coming war due to economic reasons. In a couple of months the book was republished several times. It was even translated to a number of foreign languages soon, and the western public opinion watched the reception of the book intensely. It received fierce criticism from the German-friendly side. Knowing the events Iván Lajos turned out to be correct, hence he called himself the 'sad Cassandra' after the second world war.

Keywords: World War II, Hungarian foreign policy, Hungarian-German relations, Government of Pál Teleki

Pécsett járva az MTA Pécsi Akadémiai Bizottságának kertjében érdekes szoborra lehetünk figyelmesek. A szobor felirata: Lajos Iván 1906–1953? *Két pogány közt egy hazáért pusztult el az igazságért.* Az átlagember számára Lajos Iván neve nem sokat mond, de a szövegből, a magyarországi és általában a kelet-közép-európai történelemben járatos olvasó arra következtethet, hogy egy olyan személynek állítottak emléket, aki feltehetően az ötvenes években bizonytalan időben és helyen veszítette el életét – vélelmezhetően a Szovjetunióban –, a „két pogány közt” megjelölés pedig arra utalhat, hogy a XX. század mindkét totális diktatúrájával szemben állt. Magát a szobrot Pécs akkori polgármestere – Toller László – avatta fel 2002. március 19-én, azaz Magyarország német megszállásának évfordulóján.¹ Tanulmányunkban arra próbálunk választ találni, hogy ki is volt Lajos Iván, illetve miért emelhetek emlékének szobrot március 19-én.

* Doktor filozófus u galuzii istoricheskikh nauk, zastupnik direktora, Institut istorii, Debreceni egyetem. * Ph.D. igazgatóhelyettes, Történelmi Intézet, Debreceni Egyetem. * Ph.D. in History, Deputy Director, Institute of History, University of Debrecen. E-mail: lpallai@yahoo.com

¹ A szoboravatás alkalmából a Vasi Szemle 2002/4. száma Arcképcsarnok rovatában kisebb írásokat közölt Lajos Ivánról.

1. kép *Lajos Iván mellszobra*

Forrás: https://www.kozterkep.hu/~/1110/lajos_ivan_pecs_.html (Letöltve: 2017. szeptember 15.)

Lajos Iván 1906. február 3-án született Pécsen. A pécsi egyetemen végezte állam- és jogtudományi tanulmányait, ahol elsőként őt avatták fel 1929-ben „sub auspiciis gubernatoris” kitüntetéssel jogi doktorrá.² A doktorrá avatáson a kormányzót Petry Pál kultuszminiszteri államtitkár képviselte.³ Tanult a bécsi Collegium Hungaricumban is. Egyetemi tanulmányainak befejezése után sokáig állandó munkahellyel nem rendelkezett, alkalmi munkákból, könyvírásból tartotta fenn magát. Politikailag közismerten a legitimisták csoportjához tartozott. 1935-től Pécsen lett tanügyi fogalmazógyakornok, majd fogalmazó. A 20-as évek közepétől több könyvet és tanulmányt írt a legitimista megközelítésű külpolitikai kérdésekről: *Ausztria-Magyarország különbéke kísérletei a világháborúban* (Pécs 1926), *Az olasz nő legendája* (Pécs 1927), *A restaurációs kísérletek külpolitikája* (Pécs 1930), *A horvát kérdés* (Pécs 1932), *Tanulmányok a világháború diplomáciájából* (Pécs 1938). Ezek sorában a legjelentősebb „IV. Károly élete és politikája”

² A kitüntetéses doktori cím történetéről és az azt kísérő korabeli jogi, közjogi vitákról lásd: POLYÁK PETRA: *Kitüntetéses doktoravatások az Erzsébet Tudományegyetemen (1914–1950) – 1. Sub auspiciis Gubernatoris promotio: feltételek és jelöltek*. <http://leveltar.pte.hu/content/kitunteteses-doktoravatasok> (Letöltve: 2018. június 10.)

³ A doktoravató ünnepségről, a külsőségek méretéről részletesen beszámolt a *Dunántúl* 1926. február 16-i száma. A tudósításba azonban egy hiba csúszott, mivel a címben nem Lajos Iván, hanem Lajos István (!) szerepel mint aki átvette a kormányzó vasgyűrűjét.

című műve, mely Pécssett jelent meg 1935-ben. Meg kell azonban állapítani, hogy a kortársak nem tekintették igazi diplomáciatörténésznek – nem is folytatott ilyen jellegű tanulmányokat –, legitimista szemlélete miatt a hivatalos politika sem fogadta be írásait. Műveire a történeti jellegű kiadványok is kevésbé hivatkoztak, nem tekintették tudományos megalapozottságú publikációknak. Áttekintve Magyarország történetének tíz kötetre tervezett sorozatának a Horthy-korszakkal foglalkozó részét, nevét a személynévmutatóban sem találjuk.

2. kép *Lajos Iván fiatalkori képe*

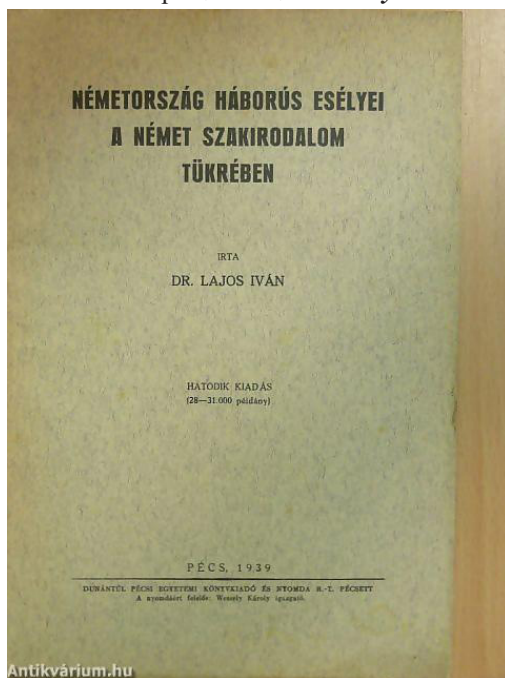
Forrás: <http://hvg.hu/itthon/20060531muranyi2> (Letöltve: 2018. június 10.)

Életrajzát két kiadvány vázolta fel: Dr. med. Lajos Z. Tamás (2014): *Két pogány közt egy hazáért pusztult el az igazságért. Mauthausentől a Guláig*; Murányi Gábor (2006): *Egy epizodista főszerepe. Lajos Iván történész élete és halála*. Budapest. Az első könyv szerzője Lajos Iván unokaöccse, aki 1956-ban hagyta el Magyarországot és az Egyesült Államokban lett sebészprofesszor. Elsősorban személyes, családi emlékek alapján írta meg Lajos Iván életrajzát. A másik könyv szerzője sem szaktörténész, hanem újságíró. Talán ennek is tudható be az a pontatlanság, hogy Lajos Ivánt a könyvének címében „történésznek” nevezi, pedig nem volt az.⁴ Lajos Iván tudományos alaposágú életrajzának, közszerepléseinek, publikációs tevékenységének és azok hatásainak feltárása ma sem készült el, aminek

⁴ Erre utal többek között PRITZ PÁL a könyvről szóló alapos kritikájában: *Lajos Iván élete és halála. Múltunk*, 2007. 3. sz. 276–284.

az is az oka, hogy egy írását leszámítva visszhangtalan volt pályafutása. Egy rövid terjedelmű könyve azonban rövid időre mind Magyarországon, mind külföldön az érdeklődés középpontjába emelte. E tekintetben Murányi Gábor címválasztása – *Egy epizodista főszerepe* – igen találó.

3. kép *Az ún. Szürke könyv*

Forrás: https://www.google.hu/search?rlz=1C1AOHY_huHU712HU712&biw=1366&bih=675&tbm=isch&sa=1&ei=Xo46W_f_DsnGwALTI7TQAw&q=lajos+iv%C3%A1n+&oq=lajos+iv%C3%A1n+&gs_l=img..0i24k1.27651.28553.0.30757.12.7.0.0.0.167.576.5j1.6.0...0...1c.1.64.img..10.2.252....0.q6JP7T_VXP4#imgrc=f7WEJD_wF2oyCM (Letöltve: 2017. október 10.)

Lajos Ivánról az utókor és a történeztársadalom alig tudna bármit, valószínűleg szobrot sem állítottak volna neki március 19-én, ha Pécsen 1939-ben ki nem adják *Németország háborús esélyei a német szakirodalom tükrében* című pontosan 100 oldalas írását. Első fejezetének címe is rendkívül figyelemfelkeltő: *Mindenki felelős!* Lajos Iván morális álláspontja az, hogy „tisztában kell lennünk avval, hogy ami mai sorsdöntő napjainkban történik, azért minden, de minden magyar, aki már gondolkodni tud, legyen tanult vagy tanulatlan, öreg vagy fiatal, férfi vagy nő, szegény vagy gazdag, hatalmas vagy jelentéktelen, irtózatossá tartozik.”⁵ Ismerve az 1939 nyarán meglévő nemzetközi helyzetet, a

⁵ LAJOS IVÁN (1939): *Németország háborús esélyei a német szakirodalom tükrében*. Pécs. 5.

német–magyar viszony állását, még keményebbnek, szókimondóbbnak tűnnek az alábbi sorok: „Legyünk tisztában avval, hogy a német politikának olyan céljai is vannak, amelyek nem egyeztethetőek össze a magyar érdekekkel. Ne csak a hivatalos politikai nyilatkozatokat lássuk magunk előtt, ne csak a pillanatnyi helyzet által kiváltott, de éppen ezért naponkint változó felfogások csengjenek fülünkben. Keressük meg a német politika alapjait, vizsgáljuk meg milyen célokat plántál át lassan, szívós, mesteri propagandájával a nép millióinak lelkébe?”⁶

A könyv ezt követően kilenc kisebb fejezetre osztva elemzi a német szakirodalmi forrásokra alapozva a közelgő háború lehetséges kimenetelét. *'Vágyalom' és a Blitzkrieg – a német szakirodalom tükrében, A német élelmezési helyzet a szakirodalom tükrében, A német hadiipar a szakirodalom tükrében, Az olaj jelentősége a német szakirodalom tükrében, A többi nyersanyag kérdése, A német pénzügyi helyzet 1914-ben és ma, Mit mondott Brinkmann Kölnben?, Amerika állásfoglalásának jelentősége, A német néphangulat kérdése.* A könyv legfontosabb gondolata az, amit hol nyíltan, hol burkoltan fogalmaz meg Lajos Iván német szakirodalmi adatokat felsorakoztatva, hogy a várakozásokkal szemben a Blitzkrieg most sem lehetséges. Németország pénzügyi, gazdasági helyzete, nyersanyagbázisa egy elhúzódozó háború esetén ismét aggályokat vet fel a német politikusok és katonai vezetők lebecsülik azt a gazdasági potenciált – pl. repülőgépgyártást –, és ásványkincsekben, kőolajban való gazdagságot, amellyel az Egyesült Államok és Szovjetunió rendelkezik. Ezáltal Lajos Iván nyíltan tagadja a német háborús propaganda állításait és Németország elégséges felkészültségét gazdasági szempontból.

Az egyébként egyszerű kivitelű könyv – a kortársak a színe alapján egyszerűen csak „Szürke könyv”-ként emlegették – mind Magyarországon, mind külföldön óriási visszhangra talált. Összesen kilenc magyarországi kiadást élt meg 41 ezer példányban, ami könyvészetileg is kiemelkedő.⁷ Magyar szerző tollából valószínűleg még nem született olyan mű, mely néhány hónap alatt több idegen nyelvű kiadást is megélt, és a közvéleményt is ennyire izgatta. Sajátos módon a könyvet kísérő viták, bírálatok, spekulációk nem Lajos Iván tényszerű megállapításaira, állításaira vonatkoztak, hanem mindenki azt a kérdést vetette fel, hogy egy vidéki köztisztviselő magánkezdeményezéséről van-e szó vagy felsőbb megrendelésre készült, és ki és kik állnak valójában mögötte? Milyen szerepe lehetett a könyv megszületésében a kormánynak? Sokakat érdekelt az a kérdés is, hogy ki finanszírozta a kiadás költségeit, miért éppen egy kevésbé ismert, de nyíltan legitimista gondolkodású, a politika világában azonban ismeretlen személy tollából született meg? Hogyan történt a kiadvány terjesztése, aminek eredményességét mutatja az említett magas kiadászám? Sokan ingyen jutottak hozzá.⁸

⁶ Uo. 6.

⁷ PRITZ 2007. 277.

⁸ Uo.

Magyar nyelven ez első alaposabb reagálás Lajos Iván könyvére Berlinben jelent meg még ugyanabban az évben *Válasz a szürke könyvre* címmel. Kiadója a Magyar Nemzeti Front.⁹ A kiadványt három fiatal berlini ösztöndíjas jogász, közgazdász írta, illetve velük irattaták meg, akik Collegium Hungaricum ösztöndíjjal tartózkodtak Németországban. Az írás szerepel az Ideiglenes Nemzeti Kormány 530/1945. M. E. számú, a fasiszta és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről szóló rendeletével összeállított kiadványok listáján.¹⁰ A szerzők főbb gondolatai, megállapításai, illetve felvetései, kérdései a következők: Ismeretlenek a szerző valódi szándékai, a mögötte álló személyek motivációi, politikai céljai. Ismeretlen és kétséges a mű megjelenések személyi, anyagi háttere, a szerző személyes haszna. Lajos Iván könyvének gondolatai megmérgezik a társadalmat, „...zsidó és marxista orgánumaival megfertőzi a magyar közvéleményt”.¹¹ Ezek a szóhasználatok a szélsőjobboldali, zsidóellenes megnyilvánulások jellegzetes formái voltak a korban. Mint magyar ösztöndíjasok, a magyar külpolitikával és kormányzati körökkel szemben óvatosan fogalmaztak, amikor azt hangsúlyozták, hogy „csak Lajos Ivánt kívánjuk felelősségre vonni”.¹² Módszertani szempontból is megfogalmaznak bírálatokat. Rossz a Lajos Iván által alkalmazott módszertan, pontatlanok a fordítások, a szerző nem szakértője a témának, egyoldalúan elfogult, prekoncepciókat fogalmaz meg és ezek alapján szelektált az idézett művek között, tendenciózusan németellenes művekből idéz. Németellenes, „elmenekült szociáldemokraták” műveire hivatkozik.¹³ A náci propagandában a szociáldemokrácia egyet jelentett a nemzetközi zsidósággal.

Lajos Iván könyvét élénk sajtóvisszhang kísérte, mindenki politikai beállítottságának és külpolitikai orientáltságának megfelelően reagált a műre. Az ellenzéki beállítottságú *Századunk* a könyv tartalmát összekapcsolta a sajtószabadság és a nyilvánosság általános helyzetével. A recenzió egyik általános célja a figyelemfelkeltés, amit a szerző is megfogalmaz: „Ha Lajos dr. könyve olyan körök

⁹ A kiadvány szerzői: Arató István (1913–?) nemzetközi jogász, Török Béla (1914–1998) ügyvéd és Csikós-Nagy Béla (1915–2005) közgazdász. A szerzők közül a legérdekesebb és legszínesebb életutat Csikós-Nagy Béla futotta be. A berlini ösztöndíjas évek után 1940–41-ben a Miniszterelnökség Gazdaságtanulmányi Osztályán dolgozik államtitkári rangban. Formálisan tagja a Nyilaskeresztes Pártnak, de angolbarátsága köztudott volt. Gazdasági szakértelmét, felkészültségét az 1945 utáni rendszerek is értékelték. 1945 után a Vas Zoltán vezette és a gazdaságpolitikát ténylegesen irányító Gazdasági Főtanácsban tanácsos. Az 50-es években számos alkalommal miniszterhelyettes. 1967–1984 között az Országos Anyag és Árhivatal elnöke. Egyetemi tanár, akadémikus, számos hazai és külföldi közgazdász társaság, illetve egyetem elismerését nyerte el. Publikációs tevékenysége is igen gazdag. Életrajzáról bővebben: HALM TAMÁS: Csikós-Nagy Béla (1915–2005). *Közgazdasági Szemle*, 2005. október. 719–722.

¹⁰ <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/minisztertanaci-jegyzokonyvek-1944-1965/adatlap/10> (Léptétve: 2018. június 15.)

¹¹ *Válasz a szürke könyvre*. Kiadja a Magyar Nemzeti Front. Berlin. 1939. 9.

¹² Uo. 6.

¹³ Uo. 75.

felé is áttöri a burkoló sajtó mesterséges ködét, amelyekhez a mi hangunk nem ért el, köszönet és dicsőség jár érte neki is, kiadójának is.”¹⁴

Lajos Ivánt és könyvét idehaza legkeményebben a szélsőjobboldali és németbarát körök bírálták. Olyan személyeskedő, rágalmozó vádak érték, melyek miatt több alkalommal feljelentést tett. A vádlottak között politikusok is voltak. Milotay István szélsőjobboldali politikus és képviselő az *Új Magyarország* című lapban többször is azzal vádolta, hogy emigráns zsidó szerzők művét vette át idézetek nélkül, azaz plagizált. Lajos Iván ezért büntető feljelentést tett ellene. A képviselőház mentelmi bizottsága 1940. január 30-án javasolta Milotay képviselő mentelmi jogának felfüggesztését.¹⁵ Hasonlóan járt el a bizottság Hubay Kálmán nyilas képviselő, újságíró esetében is 1940. április 4-én.

Mind idehaza, mind külföldön széles körben felvetették a kormányzat felelősségét, amire Telekinek is reagálni kellett. A miniszterelnök Lajos Iván könyvéről a képviselőházban 1939. augusztus 9-én beszélt abból az alkalomból, hogy Rátz Kálmán nyilas programmal megválasztott képviselő interpellációt nyújtott be, mely szerint kíván-e a kormány intézkedni annak érdekében, hogy „Magyarországon belül is megszűnjön a romboló hatású propaganda, amely alkalmas a szövetséges és baráti országok erejébe, valamint a saját erőnkbe vetett bizalom és hit megrendítésére”.¹⁶ Mindenki tudta, hogy Lajos Iván könyvére utal, ráadásul ekkor volt a nyugati közvéleményben a legnagyobb érdeklődés a téma iránt, ekkor jelentek meg sorra az idegen nyelvű kiadások. Teleki válaszában megemlíti a könyvet: „Igenis, hajlandó vagyok, sőt fokozatosan mind erélyesebb és ha kell a legerélyesebb rendszabályokat is hajlandó vagyok életbe léptetni, mindenféle romboló hatású belső propaganda megszüntetésre. [...] Mihelyt a könyv megjelent kértem a német követ urat, legyen segítségemre abban, hogy eljárhassak a könyv ellen, mégpedig azzal, hogy kapjak információt arról, mennyiben tartalmaz ez a röpirat hamis citátumokat, illetőleg olyan citátumokat [...] amely nem Németországban, bár németül, továbbá nem német nyelven, de Németországban jelent meg, végül van-e benne olyan citátum vagy beállítás, amely azoknak a könyveknek, amelyeket citál – mert így is lehet citálni – egész tenorjával és következtetésével szemben áll... Még nem kaptam választ, azonban, részben éppen, mert nem kaptam erre választ, a pécsi vizsgálóbíró úr elrendelte a könyv elkobzását”.¹⁷ Rátz Kálmán a miniszterelnök „jóhiszeműségében bízva” elfogadta a választ, de megjegyezte, hogyan fordulhatott elő, hogy maga a könyv heteken át nagy példányszámban „cirkulálhatott” a piacon. Teleki válaszát többszöri ingerült közbeszólások kísérték, melyek általában arra utaltak, hogy a kormány késve cselekedett. A külföldi

¹⁴ Századunk, XIV. évfolyam 6. szám 1939. július 15. 255.

¹⁵ https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KI-1939_03/?pg=221&layout=s&query=lajos%-20iv%C3%A1n (Letöltve: 2018. június 15.)

¹⁶ https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1939_01/?pg=467&layout=s&query=lajos%-20iván (Letöltve: 2018. június 15.)

¹⁷ Uo.

sajtó részletes beszámolt Teleki válaszaról. Teleki beszédét nézve elemezve látható, hogy ő maga is olvasta Lajos Iván könyvét, tartalmától nem határolódott el egyértelműen, a felelősséget és a döntést tudományetikai kérdéskörbe burkolva – azaz mennyire pontosan és hitelesen idézett a szerző – a német követre hárította. Lajos Ivánt más retorzió nem érte.

A háború kitörése és a kezdeti német sikerek után a hazai szélsőjobboldali és németbarát körök Lajos Iván könyvének ürügyén politikailag ismét aktivizálódtak. Gál Csaba nyilaskeresztes képviselő 1940. június 5-én interpellációt nyújtott be a belügyminiszterhez „egy-egy sajtóorgániumok tengelyellenes propaganda tárgyában”. Mivel a képviselő személyesen nem volt jelen az ülésen, ezért a levezető elnök az interpellációt törölte.¹⁸ Ugyanazon az ülésen felolvasták Gál képviselő írásban betervezett interpellációját a kormányhoz Lajos Iván könyvéről: „Hogyan adhatott az ügyészség engedélyt a 'Szürke könyv' kiadására és terjesztésére? Hogyan érhet meg a 'Szürke könyv' ügyészi engedéllyel kilenc kiadást? Hajlandó-e a kormány megállapítani, hogy ki fedezte a 'Szürke könyv' nyomtatási és terjesztési költségeit? Hajlandó-e ezeket bíróság elé állítani? Ki a felelős, hogy dr. Lajos Iván elleni vádirat megírása óta (1939. július 31.) bírósági tárgyalás nem történt ki, sőt állítólag a szerző amnesztiában részesült? Hajlandó-e a kormányzat azonnal internálni dr. Lajos Ivánt mint 'az ország külpolitikájára veszélyes' egyént, mint valótlán hírek terjesztőjét? Hajlandó-e a miniszterelnök, mint első számú felelős azonnal távozni helyéről?”¹⁹ A kormányzat részéről reakció nem történt.

A második világháború elejének eseményei nem igazolták Lajos Iván könyvének állításait. Ezt használta ki a németbarát sajtó. 1940. május 19-én az *Új Magyar-ságban* Milotay István – aki a könyv megjelenése óta folyamatosan támogatta a könyvet és a mögötte álló politikai erőket – a következőket írta: „Az európai háború egész eddigi menete azt a véres, kegyetlen, világraszóló igazságot demonstrálja, hogy jaj azoknak a népeknek, azoknak a társadalmaknak, amelyek a maguk Lajos Ivánjaiknak, a világméretű propagandájuk felültek, s ezek nyomán odaadták magukat gyűlölettől elvakítva, idegen érdekek, idegen hatalmi célok bábjaiknak, áldozataiknak.”²⁰ A háború első éveiben Lajos Iván könyvének felemlítése és a „lajosivánozás” a magyarországi szélsőjobb retorikájának gyakran használt elemévé vált.

Lajos Iván könyve annak ellenére, hogy szerzője teljesen ismeretlen volt – a sajtótudósítások gyakran emlegették egyetemi tanárként, professzorként, pedig nem tanított egyetemen –, a nyugati és a szomszédos országok közvéleménye előtt élénk sajtóvisszhangot váltott ki: pl. Lengyelországban, Romániában. Nyomon követték a könyv sorsát és újabb idegen nyelvű kiadásainak visszhangját. A

¹⁸ https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1939_06/?query=lajos%20iv%C3%A1n&pg=145&layout=s (Letöltve: 2018. június 15.)

¹⁹ Uo.

²⁰ Idézi JUHÁSZ GYULA (1983): *Uralkodó eszmék Magyarországon 1939–1944*. Budapest. 104.

nyugati közvéleményt is az foglalkoztatta, mint a magyarországit. A könyvben megfogalmazott gondolatok egy tisztviselő magánvéleménye-e, vagy hivatalos álláspontot tükröz? Változik-e a magyar külpolitika viszonya Németországhoz, lehet-e reménykedni valamilyen fordulatban? Előzetesen érdemes megjegyezni, hogy a nyugati sajtó túldimenzionálta a könyv megjelenéséből és tartalmából reálisan levonható következtetéseket. A magyar külpolitika helyzetét, célját és lehetőségeit nem mindig érzékelt a valóságnak megfelelően. Az MTI londoni tudósítója 1939. július 21-én részletesen beszámol a könyv élénk angol visszhangjáról: „A Times bevezetése a következő: Érdekesen mutatja a németellenes hangulat erősödését Magyarországon Csáky István gróf külügyminiszter nyilatkozata, amely elítéli azokat a magyarokat, akik bizonyítani igyekeznek, hogy Németországnak barátságtalan szándékai vannak Magyarország iránt vagy háborúban vereségre lenne kárhozható. A nyilatkozat világosan Lajos Iván dr. könyvére céloz, amelynek példátlan kelendősege van az egész országban. Az a tény, hogy a főügyészség engedélyt adott a könyv kiadására és azok a híresztelések, amelyek szerint magas rangú állami hivatalnokok is példányokat vettek belőle, hogy barátaiknak adhassák, egyes megfigyelőket arra a következtetésre indítottak, hogy Csáky István gróf nyilatkozatát berlini nyomás alatt tette meg, mivel Németországot aggasztja a könyv sikere. [...] A Daily Telegraph szerint: Csáky István gróf külügyminiszter drasztikus büntetéssel fenyegetet meg mindenkit, aki zavarná a viszonyt Németország és Magyarország között. A nyilatkozat Lajos Iván dr. könyvére céloz. [...] Hasonlóan fogalmazott a Daily Herald is.”²¹

Amikor július 22-én elkobozták a könyvet, a Times budapesti tudósítója beszámolt róla, kiemelte, hogy különösen a középosztályon belül népszerű a kiadvány. Tudósításának beszédes címet adott: *Németország háborús kilátásai – Magyarország töprengeni kezd.*²² Az elkobzásról és háttéréről beszámolt a lengyel sajtó is, mely szerintük egyértelműen német nyomásra történt: „De vajon a könyv tartalma ellentétben van a magyar érdekekkel? Németország győzelme és befolyásának a Duna-völgyében való növekedése Magyarország érdeke? Mi úgy hiszünk, hogy ez nincs így. Tehát miért kobozták el Lajos professzor²³ könyvét? Ez az elkobzás Magyarország érdekeivel ellentétben történt, az igazság ellenére és a 'baráti' Németország nyomása alatt. [...] Németországgal szemben engedmények nem vezetnek máshoz, mint újabb engedményekhez.”²⁴

²¹ <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/146981?page=1&search=%20lajos%20iv%C3%A1n> (Letöltve: 2017. október 10.)

²² <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/146817?page=2&search=%20lajos%20iv%C3%A1n> (Letöltve: 2017. október 10.)

²³ Valójában nem volt professzor.

²⁴ <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/149283?page=2&search=%20lajos%20iv%C3%A1n> (Letöltve: 2017. október 10.)

Augusztus 8-án a könyv angol nyelven is megjelent. Ebből az alkalomból az angol sajtó ismét széles terjedelemben beszámolt be a könyvről és a német–magyar viszony alakulásáról. Kiemelik, hogy a szerző ellenei retorziók német nyomásra születtek és Magyarországon sokan osztják Lajos Iván gondolatát, melyeket szakmailag megalapozottnak tartanak, és hosszasan idéznek a könyvből.²⁵ Az angol nyelvű kiadás körüli szerzői jogi viták kapcsán az MTI tudósít Lajos Iván várható tiszteletdíjáról is. A Lajos Ivánt ért támadások, személyeskedések egyik visszatérő eleme az volt, hogy anyagi juttatásért cserébe vállalta a könyv megírását. A július 14-i jelentés közli; „A Star szerint fél tucat londoni kiadó versenyzett Lajos Iván könyvének angol kiadási jogáért. A szerző elutasított egy háromezer fontos ajánlatot és hatezer fontot követelt. Végül egy angol cég többnap alkudozás után ésszerű áron szerezte meg az angol jogot.”²⁶ Az információ hitelességéről és a tárgyalások pontos kimeneteléről megbízható információ nem áll rendelkezésre, ahogy a többi idegen nyelvű kiadás szerzői jogi háttéréről sem.

A könyv tartalma, pláne sikere és magas példányszáma felkeltette a német külpolitika érdeklődését is, Magyarországról többen is tájékoztatták a német követséget. A követ július 14-én a következőket jelentette Lajos Iván könyvére utalva: „Követséget legkülönbözőbb oldalról, a külügyminiszter részéről is ismételten figyelmeztetik itteni közvélemény számunkra rendkívül kedvezőtlen befolyásolására, melyet az időközben már ötödik kiadásban megjelent pécsi iromány okoz, óva intve Magyarországot Németország melletti elkötelezéstől, tekintettel utóbbi állítólag gyenge katonai helyzetére [...] Időközben német, angol, francia és lengyel nyelvre is lefordították és a Times is foglalkozott vele, az ellenséges propaganda legszélesebb köröknek ingyen küldi szét.”²⁷ A nagyfokú német érdeklődést látva a magyar külügy is kénytelen volt reagálni. Ahogy a miniszterelnök parlamenti felszólalását már idéztük: „Teleki Pál taktikusan azt a megoldást választotta, hogy Berlintől ’segítséget’ kért: jelöljék meg azt/azokat az idézeteket, amelyeket Lajos Iván nem Németországban megjelent könyvből vett át.”²⁸ Valószínűleg a németek megnyugtatását szolgálta az is, hogy július 22-én Lajos Ivánnál házkutatást tartottak és elkobozták a még meglévő példányokat. A ténylegesen lefoglalt példányok számáról az információk ellentmondásosak, kb. 2 ezertől közel 10 ezerig terjed ezek száma. Lajos Ivánnal szembeni hivatalos fellépés – ahogy szokott lenni – tovább növelte a könyv iránti érdeklődést. Az elkobzásról az egész magyar sajtó is beszámolt. Az eljárás jogi alapját az 1937. évi IX tc. 2§-a képezte, mely kimondta: „Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, vétséget követ el és egy évig terjedhető fogházzal büntetendő, aki olyan hírt

²⁵ <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/148082?page=2&search=%20lajos%20iv%C3%A1n> (Letöltve: 2017. október 10.)

²⁶ <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/149932?page=7&search=%20lajos%20iv%C3%A1n> (Letöltve: 2017. október 10.)

²⁷ PRITZ 2007. 80.

²⁸ Uo.

kohol vagy olyan valótlan hírt terjeszt, amely a közrendet vagy a köznyugalmat zavarhatja, vagy az ország külső politikájának érdekét veszélyeztetheti, avagy az ország gazdasági helyzetét vagy hitelét károsan érintheti.”²⁹

A kiadvány azonban már nagy példányszámban nyilvánosságra került itthon és külföldön egyaránt. A megjelenése körüli említett bizonytalanságok és információhiány azonban találgatásokra adott okot a magyar külpolitika irányvonalát illetően is. Csáky külügyminiszter július második felében a követeknek tájékoztatásképpen a magyar külpolitika helyzetéről a következőket írta: „Félreértések elkerülése végett szíveskedjék törhetetlen ragaszkodásunkat tengelyhatalmakhoz hangsúlyozni.”³⁰ Július 21-én Csáky nyilatkozott az MTI-nek a német–magyar viszony változatlan fenntartásáról, melyet a német sajtó úgy értelmezett, hogy a magyar külügy fellép a német–magyar viszony megzavarói ellen. A náci párt hivatalos lapja, a *Völkischer Beobachter* Csáky a magyar–német kapcsolatok bármilyen megzavarása ellen címmel hozott le cikket. A *Deutsche Allgemeine Zeitung* Csáky a németellenes izgatás ellen című cikkében azt írta, hogy „a láthatóan zsidó és legitimista oldalról támasztott németellenes izgatási hullám, amely többek között a hivatalnoki karban osztoगतott és a legitimista Lajos Iván pécsi egyetemi docens által írt röpiratban is kifejezésre jutott, arra készítette Csáky gróf külügyminisztert, hogy nyilatkozatot adjon, amelyben határozottan elítéli ezeket az említett mesterkedéseket”.³¹

Diplomáciatörténeti szempontból Lajos Iván könyvének reális súlyát Pritz Pál a következőképpen fogalmazza meg: „Lajos Ivánnak tehát – munkája nagy visszhangja ellenére – nem sikerült a magyar külpolitikát letéríteni (ahogy számtalan alkalommal ő fogalmazta) az egyoldalú németbarát orientáció útjáról. Cselekedete nem sikerülhetett, hiszen sem a nemzetközi kapcsolatok, sem benne a magyar külpolitika nem úgy festett, ahogy azt Lajos Iván számos írásában ábrázolta, s minden bizonnyal nagy belső meggyőződéssel maga is hitte. [...] Lajos Iván 1939-ben fontos cselekedetet hajtott végre a Szürke könyv megírásával, segítséget nyújtott annak láttatásában, hogy Németország, ha nagy, többfrontos háborúba keveredik, azt nem nyerheti meg. Figyelmeztetésének erejét ugyanakkor számos tényező erősen korlátozta. Korlátozta elsősorban a magyar külpolitika természete és célrendszere, hiszen az akkori Magyarország egyfelől nem kívánta a nemzetiszocializmus győzelmét, másfelől – a területi revízió okán – kimondottan érdekelt volt abban, hogy Németország ne vereséggel zárja a majdani nagy háborút.”³²

²⁹ <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=93700010.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fextrarams%3D%7B%2522ID%2522%3A%2522FullTextSearch%2522%2C%2522Year%2522%3A%25221937%2522%2C%2522Kibocsato%2522%3A%2522TV0%2522%7D> (Letöltve: 2018. június 10.)

³⁰ PRITZ 2007. 281.

³¹ <http://adatbazisonline.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/133721?page=7&search=%20lajos%20iv%C3%A1n> (Letöltve: 2017. október 10.)

³² PRITZ 2007. 282–283.

Lajos Ivánt a német megszállás után azonnal – március 26-án – Mauthausenbe hurcolták, ahonnan 1945 júniusában tért vissza. Jóslata beteljesedett. Nem lett villámháború, Németország ismét vereséggel került ki a „második világhézagból”. Magyarország helyzete azonban tragikus volt. Nem pusztán Németország oldalán fejezte be ismét vesztesen a háborút, hanem elvesztette nemzeti vagyonának 40%-át. Ilyen rövid idő alatt az ország ilyen mértékű pusztulást történelme során még sohasem élt át. Lajos Ivánt – látva a háború okozta károkat – azonban nem töltötte el elégedettség, azaz hogy ő már 1939-ben erre figyelmeztetett. Még 1945-ben megírta a *Szót kérek! A Szürke könyv mérlege* című röpiratát. Benne magát „szomorú Cassandrának” nevezte. Ebben a rövid írásában is az 1939-es könyvének az értékét méltatja, amikor azzal érvel, hogy könyve a háború előtt növelte Magyarország tekintélyét a nyugati világban. A „Lajos Iván-szellem” megfogalmazásával azokra utal, akik németellenes állásponton voltak a háború során. Az események szerinte igazolták állításainak valóságtartalmát. Megismétli korábbi véleményének alapelemeit: „...egy olyan háborúban, melyben nem ellenfeleinek egyikével vagy másikával, hanem egy egész koalícióval kerül szembe. Állítottam, hogy a koalíciót Blitzkrieggel le nem győzi, a hosszú háborút pedig el fogja veszíteni. [...] Soha nem állítottam azonban, hogy a német vereség gyorsan bekövetkezik. [...] Ha a háború hosszúra nyúlik, úgy nem az a fontos, hogy egy állam hány repülőgéppel vagy tankkal indul a háborúba, hanem, hogy hányal fejezi be.”³³

Magyarországra történő visszatérése után egy évig osztálytanácsos volt a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban.³⁴ Legitimista nézeteit továbbra is nyíltan hangoztatta, nem ismerte fel annak abszurditását és veszélyeit a szovjet megszállás közepette. A szovjet hatóságok letartóztatták és elhurcolták 1946 júniusában. Hivatalosan a Szovjetunióban kémkedés és angol hírszerzőkkel való kapcsolattartás vádjával 15 évi munkatáborra ítélték. Egy kazahsztáni lágerben, Tartagulban halt meg 1949. szeptember 10-én. 1997-ben rehabilitálták. 2002-ben a szoborállításakor még nem lehetett pontosan tudni halálának pontos helyét és idejét, ezért is szerepel a tiszteletére emelt szobron kérdőjellel elhalálozásának ideje.

Régiókban az elmúlt évtizedekben – különösen a XX. században – számos „epizód szereplő” vált nagygyá, akarata ellenére is. Az értelmiség, az írástudók valószínűleg azért, mert ismeretlenül is követni akarták Lajos Iván könyvének első fejezetében megfogalmazottakat: „Mindenkinek felelős!”

³³ LAJOS IVÁN (1945): *Szót kérek! A „Szürke könyv” mérlege*. Budapest. 7–8.

³⁴ 1945. július 6-i kinevezéséről lásd: <http://adatbazisokonline.hu/adatbazis/magyar-tavirati-iroda/adatlap/127278?page=21&search=%20lajos%20iv%C3%A1n> (Letöltve: 2010. október 10.)

Л 67 **LIMES.** Науковий вісник Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ. 2021/Випуск VIII. Редакційна колегія: Ільдико Орос (головний редактор), Мелінда Орбан та Олександр Добош (відповідальні редактори) [та ін.] – Берегове: ЗУІ ім. Ф.Ракоці ІІ, 2021. – 304 с. (англійською, німецькою, угорською та українською мовами)

ISSN 2411-4081

Науковий вісник «LIMES» засновано у 2014 році та видається за рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ. У науковому віснику публікуються наукові статті викладачів та студентів Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці ІІ, а також дослідження українських та іноземних учених угорською, українською та англійською мовами. Цей том об'єднує праці з історії, етнографії, теології, педагогіки, соціології, економіки, матеріалознавства і технологій.

УДК 001.89(058)

Наукове періодичне видання

LIMES

Науковий вісник

Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

2021 р.

Випуск VIII

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія KB №20762-10562P від 08.05.2014 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №12 від 22.12.2021 р.)

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Льдіко Орос, кандидат педагогічних наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Відповідальні редактори:

Мелінда Орбан та Олександр Добош (видавничий відділ, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Адальберт Бовді, доктор фізико-математичних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Адальберт Рац, доктор філософії у галузі природничих наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Бейла Надь, кандидат біологічних наук, доцент (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Віра Протопопова, доктор біологічних наук, професор (кафедра біології та хімії, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Емьовке Бергхауер-Олас, доктор філософії у галузі соціальних та поведінкових наук (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Золтан Кормочі, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Золтан-Шандор Варга, доктор біологічних наук, професор-емерит (кафедра еволюційної зоології та біології людини, Дебреценський університет), Ібоя Самборовскі-Нодь, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Ілона Лехнер, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Йосип Молнар, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Катерина Дудич, доктор філософії у галузі гуманітарних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Лорант-Денеши Давід, саблітований доктор у галузі «регіональні науки», професор (Інститут економіки та розвитку регіонів, Університет ім. Святого Іштвана), Маргарета Кейс, кандидат історичних наук (відділення угорської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Марія Ген, кандидат біологічних наук, саблітований доктор у галузі «науки про довкілля» (кафедра ботаніки, Університет ім. Святого Іштвана), Олександр Бергхауер, кандидат географічних наук (кафедра географії та туризму, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Олена Біда, доктор педагогічних наук, професор (кафедра педагогіки та психології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Роберт Бачо, доктор економічних наук, професор (кафедра обліку і аудиту, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Тетяна Чонка, кандидат філологічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Томаш Врabelь, кандидат філологічних наук, доцент (відділення англійської філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Юдіта Павлович, кандидат педагогічних наук (відділення української філології, кафедра філології, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Юрій Жигуц, доктор технічних наук, професор (кафедра математики та інформатики, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II), Юрій Чотарі, кандидат історичних наук (кафедра історії та суспільних дисциплін, ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Відповідальний за випуск:

Василь Брензович, кандидат історичних наук (Благодійний фонд за ЗУІ)

ТЕХНІЧНЕ РЕДАГУВАННЯ: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

ВЕРСТКА: *Мелінда Орбан*

КОРЕКТУРА: *авторські, Льдіко Гріца-Варцаба та Томаш Врabelь*

ДИЗАЙН ОБКЛАДИНКИ: *Ласло Веждед*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр «Опацої Чере Янош» при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Друк наукового вісника здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Засновник: Благодійний фонд Закарпатського угорського педагогічного інституту (від 2016 року Благодійний фонд За Закарпатський угорський інститут)

Видавництво: **Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II** (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Статут «Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II» (Затверджено протоколом загальних зборів Благодійного фонду За ЗУІ, протокол №1 від 09.12.2019р., прийнято Загальними зборами ЗУІ ім. Ф.Ракоці II, протокол №2 від 11.11.2019р., зареєстровано Центром надання адміністративних послуг Берегівської міської ради, 12.12.2019р.)*

Поліграфічні послуги: **ТОВ «РІК-У»** (адреса: вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88000. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 30.12.2021. Шрифт «Times New Roman».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк цифровий. Ум. друк. арк. 24,7.

Формат 70x100/16. Замовл. №351. Тираж 300.